
CONSIDERAȚII PRIVIND COMPETENȚELE CONSILIULUI SUPREM AL BASARABIEI (28 august 1816 - 29 februarie 1828)

**Valentin Tomuleț
Angela Baxan**

Cuvinte-cheie: Basarabia, Regulamentul privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei, Consiliul (Sfatul) Suprem al Basarabiei, Guvernul Regional, guvernator civil, rezident plenipotențiar, guvernator general al Basarabiei și Novorosiei, Tribunalul Penal, Tribunalul Civil.

Perioada anilor 1818-1828 reprezintă o etapă distinctivă în procesul organizării administrative a Basarabiei. Această perioadă poate fi definită ca o autonomie administrativă limitată și provizorie acordată noii provincii de către administrația imperială rusă. Cercetarea structurii și funcționalității sistemului administrativ introdus în Basarabia după adoptarea Regulamentului organizării administrative a Basarabiei din 29 aprilie 1818 ne permite să constatăm că deosebirea sa principală față de cele aplicate în guberniile centrale ale Imperiului Rus consta în instituirea Consiliului Suprem, abilitat să exercite puterea deplină administrativă și judecătorească în regiune.

Instituirea Consiliului Suprem al Basarabiei nu s-a petrecut pe un teren gol, a necesitat timp și a avut la bază actele legislative anterioare, adoptate de instituțiile imperiale sistematic după 1812, care reflectau, de fapt, politica oficială imperială în regiunea nou-anexată. Această politică urmărea două scopuri de bază: *pe de o parte*, integrarea cât mai rapidă a teritoriului nou-anexat în structurile social-economice și politice imperiale, lichidarea treptată a specificului național, deznationalizarea și rusificarea populației autohtone; iar *pe de altă parte*, crearea, pornind de la prioritățile geopolitice ale țarismului în sud-estul Europei, a unei imagini cât mai atractive pentru popoarele balcanice a modelului rusesc de guvernare. Până la suprimarea cordonului vamal de la Nistru și unificarea vamală a Basarabiei cu guberniile interne ruse (26 septembrie 1830), aceste două scopuri se aflau într-o interdependență

strânsă dar, în același timp, și într-o contradicție permanentă, a căror soluționare a necesitat timp și eforturi. La început țarismul a dat preferință celui de-al doilea scop, nefiind pierdută din vizor nici posibilitatea soluționării primului, care va deveni dominant începând cu sfârșitul anilor '20 ai secolului al XIX-lea¹.

Ca rezultat, organele administrative instituite în această perioadă purtau un caracter eterogen și provizoriu, „care nu puteau alcătui un sistem administrativ uniform, bine încheiat, bazat pe aceleași principii de organizare, care ar fi asigurat o bună funcționare și activitate eficientă. Dimpotrivă, originea diferită a acestor organe conducea inevitabil la apariția contradicțiilor, ceea ce împiedica funcționarea normală a întregului sistem administrativ” (Agachi 2012, 136).

Instituirea acestor organe administrative a fost rezultatul unor măsuri concrete întreprinse de administrația imperială în vederea studierii resurselor economice și umane ale Basarabiei și specificul administrării ei. În provincie sunt trimiși funcționari și sunt date dispoziții administrației militare și civile întru a studia frontiera de apus – la Prut și Dunăre – în vederea instituirii unui cordon sanitaro-vamal ce ar apăra teritoriul nou-anexat nu numai de pătrunderea molimei, dar care l-ar pregăti, în ceea ce privește instituțiile vamale și de carantină, pentru o administrare economică eficientă și o includere cât mai grabnică și sigură a regiunii în sistemul economic și politic al Imperiului Rus². În plus, acești funcționari aveau misiunea de a studia pe teren specificul administrării teritoriului, instituțiile sociale, fiscale, administrative etc. Erau analizate schimbările

¹ A se vedea mai detaliat despre etapele de integrare a Basarabiei în sistemul economic și politic al Imperiului Rus în: Tomuleț 2014, 12-19.

² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 61, f. 52-58 verso; F. 17, inv. 1, d. 5, f. 85-97 verso.

care au intervenit în cadrul diferitelor categorii sociale, modalitatea de impozitare a populației moștenită din Principatul Moldova, pentru a putea fi operate schimbări ținând cont de noile condiții etc.³

Unul din primele acte legislative elaborate de administrația imperială rusă după încheierea Păcii de la București din 16(28) mai 1812, care a determinat statutul juridic al teritoriului dintre Prut și Nistru anexat la Imperiul Rus, a fost **Regulamentul privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei**. Regulamentul a fost elaborat sub conducerea contelui Ioan Capo d'Istria, șeful cancelariei diplomatice a armatei dunărene, prin ordinul amiralului P.V. Ciceagov⁴, comandantul-șef al armatei dunărene, șeful suprem al flotei de pe Marea Neagră și concomitent șeful Administrației Generale a Moldovei și Țării Românești⁵. Proiectul Regulamentului este semnat la 23 iunie 1812 de P.V. Ciceagov și trimis spre discuție și aprobare la Sankt Petersburg. La 2 august 1812, proiectul Regulamentului este semnat de Alexandru I și pus în aplicare cu titlul „Administrația provizorie a Basarabiei” (Cornea 2003, 20-21).

Se consideră că la alcătuirea Regulamentului privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei au contribuit mai multe persoane – Scarlat Sturdza (Nolde 1952, 285), Gavriil Bănulescu-Bodoni (Батюшков 1892, 85; Colesnic 1997, 8), Ioan Capo d'Istria și Alexandru Sturdza (fiul guvernatorului) (Bezviconnâi 1934, 103-109), P.V. Ciceagov și Scarlat Sturdza, dar ajutați de ofițerii lui V.I. Krasno-Milașevici și sfătuiți de Capo d'Istria (Varta 1998, 99-102) etc. Practica administrării periferiilor naționale – Finlanda, Regatul Polonez, Georgia etc. demonstrează că Administrația imperială rusă s-a implicat direct și efectiv în administrarea acestor teritorii, inclusiv în adoptarea unor constituții provizorii și limitate, fără a crea o anumită disonanță în politica internă. Din

³ Rapoartele și corespondența acestor funcționari cu instituțiile imperiale ne permit să pătrundem în esența specificului existenței și funcționării instituțiilor din Basarabia.

⁴ **P.V. Ciceagov** (1765-1849) – amiral rus, ministru al marinei și membru al Consiliului de Stat. După demisionarea din postul de ministru a exercitat funcția de general-adjutant de gardă pe lângă împărat. De la 9/21 aprilie 1812, comandant al Armatei ruse de la Dunăre. După încheierea Păcii de la București în competența lui era și soluționarea problemelor basarabene.

⁵ Se întâlnește cu mai multe denumiri: *Înființarea administrării provizorii în oblastea Basarabiei* (Boldur 1929, 12); *Regulamentul din 1812* (Cazacu 1992, 126) etc.

aceste considerente, este puțin probabil ca Administrația imperială să fi acordat dreptul alcătuirii unui proiect de constituție unui boier moldovean, cât de filorus ar fi fost acesta. Considerăm că avea dreptate A. Crihan care scria în această privință: „Se înțelege de la sine că I. Capo d'Istria n-a făcut nici el ce-a vrut. Nu încapă îndoială că dânsul a lucrat după instrucțiunile pe care le primea direct de la P.V. Ciceagov, șeful său imediat, iar acesta din urmă, desigur, a avut și el îndrumările necesare tot de la șeful său direct, adică de la împăratul Alexandru I” (Crihan 1995, 36-37).

Regulamentul este alcătuit din 4 capitole, structurate în 23 articole⁶.

Capitolul I – *Situația actuală a provinciei* – reflectă numărul ținuturilor (12, în realitate 9 ținuturi – Greceni, Codru, Hotârnicieni, Orhei, Soroca, Hotin, Bender, Reni/Tomarova, Ismail), orașelor (17, în realitate 5 orașe – Hotin, Bender, Akkerman, Chilia, Ismail și 12 târguri – Leova, Chișinău, Orhei, Telenești, Soroca, Bălți, Rașcov, Movilău, Briceni, Lipcani, Căușenii Noi, Reni sau Tomarova)⁷ și satelor (683), precum și numărul populației (41160 familii) provinciei nou-anexate la Imperiul Rus în 1812.

În Capitolul II (5 articole) – *Cu privire la administrația militară* – erau determinate competențele administrației militare, stabilite relațiile dintre puterea civilă și cea militară, instituită de guvernatorul civil o miliție pământeană, care ulterior urma să fie înlocuită cu o formațiune militară.

Capitolul III (16 articole) – *Cu privire la administrația civilă* – stipula că întreaga activitate legată de administrarea provinciei era dirijată de guvernatorul civil, care elabora proiectele de organizare a activităților judiciare și gospodărești, stabilea drepturile și privilegiile populației, potrivit prevederilor cuprinse în instrucțiunile acordate Basarabiei, dirija cu activitatea ispravnicilor, ce erau desemnați din rândul moldovenilor ce au depus jurământ de credință Rusiei, sau rușilor. Articolul 11 prevedea că administrația civilă era alcătuită din două departamente: *primul departament* cuprindea legile, chestiunile bisericesti, care erau

⁶ *A se vedea* textul în original: ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3995, f. 11-14. Regulamentul este publicat în: (ЗБОСК 1869, 108-110) și, cu unele omiteri, reproduș în română în: Poștarencu 1998, 64-66; Poștarencu 2006, 29-31.

⁷ Despre caracterul controversat al numărului ținuturilor, orașelor și târgurilor au scris, la timpul lor, mai mulți autori.

soluționate de o instituție aparte, executările judecătorești, poliția și învățământul. *Departamentul doi* avea în competență: statistica, populația, veniturile, vămile, comerțul și industria provinciei. Membrii departamentelor aveau titlul de consilieri, erau numiți în funcții de guvernatorul civil, potrivit aptitudinilor. Guvernatorul adopta noi hotărâri și le prezenta spre aprobare administrației generale. Tutelă învățământul public. El administra provincia prin intermediul *cancelariilor*, elibera pașapoartele și foile de drum, stabilea legăturile directe cu șefii guberniilor limitrofe, cu domnii Moldovei și ai Țării Românești. Actele se întocmeau în limbile rusă și română. Până la adoptarea unor decizii speciale, guvernatorul civil se subordona comandantului-șef al armatei de la Dunăre. Pentru o mai bună administrare a provinciei, guvernatorul civil era liber de a-și alege orașul de reședință.

În Capitolul IV (2 articole) – *Privilegiile acordate regiunii Basarabia* – se specifica că atât locuitorii Basarabiei, cât și cei care se vor stabili aici, sunt scutiți, timp de trei ani, de orice capitație, de impozitul funciar plătit statului și de serviciul militar obligatoriu⁸.

Prin dispoziția lui P.V. Ciceagov din 23 iulie 1812 în funcția de guvernator civil al Basarabiei este numit Scarlat Sturdza⁹, iar la sfârșitul lui septembrie și-a încetat activitatea administrația rusă de pe lângă Comandantul Suprem al armatei ruse; în noiembrie senatorul V.I. Krasno-Milașevici a fost rechemat la Sankt Petersburg (Hакко 1879a,

⁸ Deși Regulamentul Provizoriu includea un articol special ce prevedea scutirea locuitorilor Basarabiei de orice capitație pe o perioadă de trei ani (ANRM, F. 1, inv. 1, d. 3995, f. 14), acest decret a rămas, de fapt, doar pe hârtie, deoarece impozitele erau luate de către boieri în folos propriu, fie erau date în concesiune (Tomuleț 2014, 234-235).

⁹ **Scarlat Sturdza** – fiul marelui vornic Dimitrie Sturdza (?-1794) și al Ruxandei, fiica lui Grigore al II-lea Ghica (octombrie 1739 - septembrie 1741; mai 1747 - aprilie 1748). Om de cultură (a studiat la Leipzig), foarte bogat, Scarlat Sturdza a fost căsătorit cu Sultana, fiica domnului Constantin Moruzi (septembrie 1777 - mai 1782). După Pacea de la Iași (29 decembrie 1791) părăsește Moldova, refugiindu-se împreună cu familia sa în Rusia, unde s-a așezat mai întâi la Sankt Petersburg, apoi în Bielorusia, pe moșii sale de la Moghiliov. În primăvara anului 1812, Alexandru I îl trimite la București pentru a sluji în calitate de consultant în cadrul delegației ruse însărcinate cu tratativele de încheiere a păcii. La 23 iulie 1812, P.V. Ciceagov îl numește pe Scarlat Sturdza în postul de guvernator civil al Basarabiei. La 7 august împuternicirile lui sunt confirmate de Alexandru I. (Despre numirea în funcție și activitatea lui Scarlat Sturdza în calitate de guvernator civil al Basarabiei *a se vedea* în amănunte: Poștarencu 2006, 63-120).

17). Respectiv, din octombrie 1812 în Basarabia funcționa deja noua administrație civilă. La 4 decembrie 1812, în conformitate cu instrucțiunea dată de amiralul P.V. Ciceagov, Scarlat Sturdza instituie **Cancelaria guvernatorului civil al Basarabiei**¹⁰.

În componența Cancelariei au fost desemnați: Piotr Somov, în calitate de șef al cancelariei, cu un salariu de 3000 de rub., Aleksei Iușnevski – secretar (2800 rub.), Kotov – ajutorul secretarului (1000 rub.), Piotr Repe – traducător (1500 rub.), Kohanovski – casier (700 rub.), Marseanka – registrator, Gulak – arhivar, Krasnoleadov și Șirkevici – funcționari de cancelarie. La 12 august 1813 este încadrat în statele Cancelariei, în calitate de traducător, comisul Ianachi Scordeli, care cunoștea limbile greacă, română și turcă (Poștarencu 2006, 68-69).

Actele emise de Cancelarie erau semnate personal de Scarlat Sturdza, pe care acesta aplica ștampila cu imaginea blazonului său. Serviciul lucrărilor de secretariat în Cancelaria guvernatorului era comun (Poștarencu 2006, 69).

Regulamentul privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei din 2 august 1812 a funcționat până la confirmarea de către Alexandru I, la 26 mai 1816, a Memoriului care i-a servit rezidentului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev drept directivă în vederea organizării administrative a regiunii Basarabia (ПЦЗРІ 1930, 866-868). A.N. Bahmetev a restructurat administrația provincială și ținutulă și a cârmuit Basarabia până la 29 aprilie 1818, când este adoptat Regulamentul organizării administrative a Basarabiei.

O componentă importantă a sistemului administrativ din Basarabia, formată în baza Regulamentului din 23 iulie 1812 privind constituirea administrației provizorii o constituia **Guvernul Regional al Basarabiei**, instituit la 2 februarie 1813, din două departamente și Adunarea generală a departamentelor. Regulamentul acorda guvernatorului dreptul de a alege și a numi în funcții din rândul boierilor moldoveni și demnitarilor ruși consilieri în cadrul departamentelor Guvernului Regional, în funcție de circumstanțe și de necesități, adopta noi hotărâri și prezenta propuneri spre aprobare Administrației imperiale. Pentru funcționarea Guvernului era instituită

¹⁰ Despre instituirea Cancelariei guvernatorului civil al Basarabiei *a se vedea* mai amănunțit: ANRM, F. 2, inv. 1, d. 10, f. 250-287.

Cancelaria Guvernului Regional (Материалы 1869, 108-109).

Guvernul Regional avea următoarea structură: *Departamentul I* era alcătuit din trei direcții (expediții): *prima*, responsabilă de acțiunile judiciare, alcătuită din patru consilieri aleși dintre boieri moldoveni, un expeditor, un șef de birou și patru funcționari de birou; cea de *a doua* se ocupa de procesele penale și anchetă și era alcătuită tot din patru consilieri, dintre care trei boieri moldoveni, iar unul era ofițer de stat-major rus, un expeditor și trei funcționari de birou; cea de *a treia* avea în atribuție dirijarea poliției și în componența acesteia intrau: un consilier din rangul ofițerilor de stat-major rus, un expeditor și doi funcționari de birou. *Departamentul I* mai avea la dispoziție un secretar, un raportor, doi traducători, un vagmistru și patru paznici. În calitate de consilieri în *Departamentului I* al Guvernului Regional au fost numiți: D. Rășcanu, I. Carp, P. Catargi, M. Rășcanu – în prima direcție; T. Bașotă, N. Catargi, Milactache, F. Bukin – în direcția a doua; P. Leibin – în direcția a treia¹¹.

Departamentul II la fel era alcătuit din trei direcții. Fiecare din ele era condusă de câte un consilier, aceștia fiind aleși din rândul boierilor sau al ofițerilor de stat-major ruși. *Prima* direcție avea misiunea de a se ocupa de statistica populației și de proprietățile funciare, *a doua* gestiona finanțele, iar *a treia* coordona dezvoltarea comerțului și industriei. Fiecare direcție avea un număr stabilit de funcționari: *direcția întâi* – un expeditor și doi funcționari de birou, *direcția a doua* – un contabil, un casier și cinci funcționari de birou; *direcția a treia* – un expeditor și doi funcționari de birou. *Departamentul II* mai avea la dispoziție un secretar, un vagmistru și doi paznici (Poștarencu 2006, 92-94).

Alături de problemele de bază fixate de Regulament, *Departamentul II* se mai ocupa și cu soluționarea altor probleme, inclusiv cu instituirea cordoanelor din rândul locuitorilor la hotarele Basarabiei, construirea carantinelor provizorii, urma să întreprindă anumite măsuri în scopul protejării provinciei de pătrunderea ciumei și holerei, avea de soluționat problemele legate de transportarea proviziilor și furajului pentru necesitățile armatei ruse etc. (Материалы 1869, 131). Totodată, nici una din direcții nu era împuternicită să

ia anumite decizii definitive asupra problemelor curente. Ele se ocupau doar cu perfectarea dosarelor. Deciziile erau adoptate doar cu majoritatea voturilor la adunarea fiecărui departament. Însă, și în aceste instanțe deciziile nu erau definitive. Doar adunarea generală, ce era alcătuită din consilierii tuturor departamentelor sub președinția guvernatorului, putea discuta și aproba definitiv acele propuneri, care erau înaintate spre discuție și aprobate de departamente sau de către guvernator (Материалы 1869, 115-116, 119).

Pornind de la faptul că în Basarabia n-au fost create instituții judiciare, potrivit unei decizii imperiale din 26 noiembrie 1815, anunțate de Senat ministrului de Justiție, deciziile legate de litigiile civile, examinate la ședința comună a Guvernului Regional, urmau să fie examinate în ordine de apel în *Departamentul IV* al Senatului Guvernant (ПСЗРИ 1830a, 395).

La adoptarea diferitelor decizii de către Guvernul Regional un rol important, după cum am menționat deja, îi revenea guvernatorului. După demiterea lui Scarlat Sturdza¹² din funcția de guvernator civil, în mai 1813, ambele funcții – de guvernator civil și de guvernator militar – sunt exercitate, potrivit decretului din 17 iunie 1813, de I.M. Hartingh¹³, care a depus toate eforturile pentru a include Basarabia în sistemul economic și politic al Imperiului Rus.

După demiterea generalului I.M. Hartingh din ambele funcții de guvernator (ianuarie 1816)¹⁴, iar prin ordinul imperial din 10 septembrie 1817 și din funcția de comandor al Districtului dunărean de trupe de geniu (ТБГУАК 1902, 36), guvernator civil al Basarabiei este numit, prin edictul din 21 mai 1816, guvernator general al Podoliei generallocotenentul A.N. Bahmetev¹⁵, în mâinile căruia este concentrată puterea militară și civilă.

Pe parcursul anilor diferite funcții din cadrul Guvernului Regional au fost exercitate de mai multe persoane:

¹² Deoarece s-a îmbolnăvit, la 18 mai 1813 Scarlat Sturdza abandonează postul de guvernator civil, lăsându-l în locul său pe general-maiorul I.M. Hartingh, care exercita funcția de șef militar și cu care era înrudit. La 19 mai I.M. Hartingh înștiințează ambele departamente ale Guvernului Regional, mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni și alte persoane oficiale că el, în legătură cu îmbolnăvirea lui Sturdza, a preluat conducerea Administrației civile a Basarabiei (Poștarencu 2006, 118).

¹³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 36, f. 1-3.

¹⁴ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 48, f. 8-8 verso.

¹⁵ ANRM, F. 17, inv. 1, d. 15, f. 7-7 verso.

¹¹ ANRM, F. 5, inv. 3, d. 1, f. 2-2 verso, 4, 16.

Gubernul Regional al Basarabiei (1813-1816)

Consilieri
Crupenschi, Leibin, Lugovski, Bukin, Somov, Catargi, Donici, Bucșănescu, Iușnevski, Râșcanu, Bașotă, Russo, Pizani, Caplescu, Dicescu, Bogațki, Tanski, Șpakovski.

Gubernul Regional al Basarabiei (1816-1818)

I. Departamentul executiv	
Președinte	Crupenschi
Prima expediție	Bogațki și Pruncul
A doua expediție	Tanski, Sturdza și Donici
A treia expediție	trezorier Șpakovski

II. Departamentul judiciar

Președinte	Catacazi
Secția „Procese civile”	Millo, Cheșcu, Donici, Russo, Râșcanu, Catargi, Russo, Donici, Cazimir
Secția „Procese penale”	Fedosiu, Râșcanu, Leibin, Dicescu, Catargi, Caplescu, Bașotă, Kurik
Secretarul departamentelor	Iușnevski
Traducător	Ianov

O altă etapă în cristalizarea sistemului administrativ în Basarabia a fost instituirea, la 4 iulie 1816, a **Comitetului provizoriu al Basarabiei (1816-1818)**, în care au intrat: din rândul boierilor moldoveni – general-maiorul Ilie Catargi, funcționarul de clasa a V-a Alexandru Ghica, funcționarul de clasa a V-a Iordache Millo, spătarul Iancu Sturdza, spătarul, funcționar de clasa a VIII-a, Iordache Bucșănescu, spătarul Panait Cazimir, banul Teodor Bașotă, căminarul Ioan Pruncul, stolnicul Matei Râșcanu și din partea Coroanei – funcționarul de clasa a VI-a Matei Crupenschi și funcționarul de clasa a VII-a Aleksei Iușnevski. În funcția de președinte al Comitetului a fost desemnat guvernatorul civil al guberniei Ekaterinoslav, funcționarul de clasa a IV-a Ivan Hristoforovici Kalagheorghe (Poștarencu 2009, 78-79), care se supuneau nemijlocit rezidentului plenipotențiar A.N. Bahmetev.

Scopul creării Comitetului Provizoriu al Basarabiei rezidă din raportul lui A.N. Bahmetev adresat la 30 iunie 1816 împăratului Alexandru I: „Prin intermediul acestei instituții ...se va da curs tuturor activităților legate de administrarea regiunii, fără a atinge sfera de competență, stabilită în

temeiul Regulamentului anterior și al celor două departamente deja existente... În plus, acest Comitet va avea grijă să cerceteze conturile, să se intereseze de impozitele percepute în cadrul regiunii, să supravegheze întrebuințarea lor și modalitatea alcătuirii acestor impozite. De asemenea, el va avea obligația să examineze reclamațiile și să adopte decizii în privința lor”¹⁶.

Comitetul era ierarhic superior Guvernului Regional. Șef al cancelariei Comitetului a fost numit A.P. Iușnevski. Alături de problemele majore legate de modernizarea formelor administrației de stat, Comitetul urma să contribuie la elaborarea proiectului Regulamentului de administrare a Basarabiei, să opereze anumite modificări în statele de funcție din cadrul instituțiilor regionale și ținu-tale, să stabilească apartenența locuitorilor la categoriile sociale privilegiate, să organizeze studierea bogățiilor naturale, să mărească veniturile de stat făcând ordine în sistemul fiscal, să determine volumul comerțului interior și exterior pornind de la principiile comerțului liber, determinând necesitățile și câștigul pe care îl poate avea statul, să alcătuiască regulamentul privind stabilirea în regiune a coloniștilor, să verifice corespunderea datelor statistice alcătuite de Guvernul Regional privitor la diverse întrebări cu situația reală din regiune, să asigure ordinea publică și paza de frontieră etc. (Hakko 1879, 254-254 verso)¹⁷.

La mijlocul lui septembrie 1817, la decizia oficialităților de la Sankt Petersburg, I. Kalagheorghe revine la funcția de guvernator civil al guberniei Ekaterinoslav, iar la postul de președinte al Comitetului Provizoriu este numit funcționarul de clasa a V-a Nedoba (Poștarencu 2009, 82).

În perioada 1816-1818, Comitetul Provizoriu al Basarabiei a activat în următoarea componență:

Președinți	Kalagheorghe (1816-1817) Nedoba (1817-1818)
Membri	A. Ghica, I. Sturdza, I. Catargi, I. Millo, I. Bucșănescu, P. Cazimir, T. Bașotă, I. Pruncul, M. Râșcanu, N. Catargi, C. Rusu ¹⁸ .
Din partea Coroanei	Crupenschi, Iușnevski, Leibin (Tomuleț 2007, 319).

¹⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 467, f. 15.

¹⁷ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 48, f. 1-6, 7-7 verso; f. 8-8 verso, 15 verso-16 verso, 22 verso-23.

¹⁸ Numărul lor a variat. S-a schimbat pe parcurs și componența.

După aplicarea în Basarabia a Regulamentului din 29 aprilie 1818, Comitetul Provizoriu și-a încheiat activitatea, din care motiv la 1 iulie 1818 a fost desființat, împuternicirile lui fiind preluate de **Consiliul Suprem al Basarabiei**¹⁹. Documentele Comitetului Provizoriu, în baza unui inventar alcătuit special, au fost transmise Consiliului Suprem al Basarabiei²⁰.

În continuare ne vom referi la aspectele legate de activitatea acestui organ și anume: modul de constituire, componența, competențele realizate de Consiliul Suprem, precum și elucidarea unor cauze ce au determinat activitatea mai puțin eficientă a acestuia.

Consiliul Suprem al Basarabiei a fost instituit în Basarabia la 28 august 1816 din membrii celor două departamente ale Guvernului Regional, reorganizat (în izvor – instituit) la 29 aprilie 1818 și abilitat să exercite funcții organizatorice, administrative, economice și judecătorești (Mihail, Mihail 1993, 29).

Cu regret, izvorul oficial care ar confirma data instituirii sau deschiderii Consiliului Suprem al Basarabiei la 28 august 1816 n-a fost depistat în fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova. Dar, din statele de personal ale membrilor Consiliului Suprem al Basarabiei constatăm că unul dintre primii care a fost angajat la serviciu a fost funcționarul de birou Iordache Feodosiu. Acesta avea moșie în ținutul Iași și făcea parte din rândurile moșierilor moldoveni. În perioada 5 februarie 1811-21 octombrie 1813 Iordache Feodosiu activează în Departamentul de externe al Divanului Principatului Moldova, când acolo se aflau armatele ruse, iar din 28 august 1816 este angajat în calitate de expeditor în secția moldovenească a Consiliului Suprem al Basarabiei. Deci, la 28 august 1816, Consiliul Suprem al Basarabiei deja funcționa²¹.

Consiliul Suprem era alcătuit din unsprezece membri: cinci membri numiți și șase membri aleși. Erau numiți: rezidentul plenipotențiar al Basarabiei (namesnicul), guvernatorul, viceguvernatorul, președinții judecătoriilor penale și civile. Ceilalți membri erau aleși din rândurile nobilimii locale pe un termen de trei ani cu con-

firmarea rezidentului plenipotențiar al Basarabiei. În numărul acestora era inclus în mod obligatoriu mareșalul regional al nobilimii. Calitatea de președinte al Consiliului o deținea guvernatorul general militar al Podoliei, care era și rezidentul plenipotențiar al Basarabiei. Votul său nu era hotărâtor, astfel asigurându-se majoritatea reprezentanților nobilimii locale.

Deciziile se adoptau cu o majoritate simplă de voturi și erau definitive (ПСЗРІ 1830, 222-281). Persoanele nemulțumite de hotărârile Consiliului le puteau ataca în Consiliul de Stat prin intermediul Ministerului Justiției sau al Procurorului general (Усґав 1818, 2).

La 6 iulie 1818, sub președinția guvernatorului civil C.A. Catacazi, și-a început activitatea Consiliul Suprem al Basarabiei în următoarea componență: guvernatorul general militar al Podoliei A.N. Bahmetev, guvernatorul civil C.A. Catacazi, viceguvernatorul M.E. Krupenski, președintele judecătoriei penale P.V. Kurik, președintele judecătoriei civile F.I. Nedoba și deputații aleși de nobilime: mareșalul regional al nobilimii D. Râșcanu, funcționarul de clasa a VIII-a Pruncul, funcționarul de clasa a VIII-a Z. Ralli, spătarul V. Ruset; comisul St. Râșcanu, funcționarul de clasa a VIII-a S. Feodosiu (Cornea 2003, 65).

La 29 iulie 1818 a fost convocată ultima ședință a Comitetului provizoriu. Documentele sale, conform listei întocmite, au fost transmise Consiliului Suprem²².

Cercetătorul Dinu Poștarencu constată că în virtutea Regulamentului organizării administrative a regiunii Basarabia din 29 aprilie 1818, Consiliul Suprem al Basarabiei își adopta deciziile cu o majoritate de voturi ale membrilor săi, însă raportul dintre numărul reprezentanților imperiali și cel al elitei aristocratice locale din cadrul acestei structuri administrativ-judiciare era în defavoarea celor dintâi. De aceea, nu peste multă vreme după aplicarea Regulamentului, puterea centrală și-a corectat eroarea: la 20 martie 1820, împăratul a vizat o nouă lege cu privire la instituirea Consiliului Suprem al Basarabiei, prin care a fost modificat numărul de membri. Astfel, conform noii componente numerice, Consiliul Suprem era

¹⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 29, f. 1.

²⁰ Inventarul dosarelor Comitetului Provizoriu al Basarabiei a se vedea: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 29, f. 6-48 verso.

²¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 223, f. 92 verso-93, 93 verso-94, d. 568, p. I, f. 151.

²² ANRM, F. 5, inv. 3, d. 178; F. 3, inv. 1, d. 29, f. 6-46. La paginile indicate se conține lista dosarelor transmise Consiliului Suprem al Basarabiei.

alcătuit din președinte (unitate prevăzută pentru guvernatorul general militar al Podoliei, care era șeful principal al Basarabiei) și următorii membri: guvernatorul civil al provinciei, viceguvernatorul, cei doi președinți ai Tribunalului Penal și Civil, șase deputați aleși din partea nobilimii pe un termen de trei ani și confirmați de A.N. Bahmetev, printre aceștia numărându-se și mareșalul regional al nobilimii, și doi membri permanenți desemnați de conducerea superioară. În plus, spre deosebire de stipulația Regulamentului din 1818 de a adopta deciziile cu o majoritate de voturi ale membrilor Consiliului, noul act normativ a schimbat substanțial modalitatea de votare. Potrivit modificării intervenite, rezidentului plenipotențiar i s-au acordat următoarele prerogative: „Șeful principal al regiunii asistă la ședințele consultative și judiciare, însă cu acea deosebire că el, în cadrul ședințelor consultative, dispune de vot deliberativ, care prevalează în cazul divergențelor. În plus, în cazul chestiunilor de importanță majoră ce comportă câștig sau pagubă pentru visterie, el are dreptul să sisteze aplicarea hotărârilor Consiliului, până se va adopta o decizie imperială. În cadrul ședințelor judiciare, guvernatorul general militar, dimpotrivă, votează în calitate de membru principal, dar nu are puterea de a suspenda examinarea legală a cauzelor judiciare” (Poștarencu 2012, 92).

La început, unul dintre membrii numiți din partea Coroanei era din rândul boierilor locali. Bunăoară, la una din ședințele Consiliului Suprem din 1821 au asistat în calitate de membri: guvernatorul civil al Basarabiei Constantin Catacazi, mareșalul regional al nobilimii Dimitrie Constantin Râșcanu, viceguvernatorul Matei Crupenschi, președintele Tribunalului Penal Regional al Basarabiei Piotr V. Kurik, președintele Tribunalului Civil Regional al Basarabiei Fiodor I. Nedoba. În calitate de deputați din partea nobilimii: spătarul Vasile Mihail Ruset, funcționarul de clasa a VII-a Ioan Constantin Pruncul, funcționarii de clasa a VIII-a Zaharia Grigore Ralli și Sandu Teodosie Feodosiu, stolnicul Matei Andrei Donici. În calitate de membri din partea Coroanei: consilierul militar Ivan A. Loghinov și clucerul Nicolae Grigore Cerchez²³. În luna noiembrie 1822, rolul de membri permanenți îl aveau același Ivan A. Loghinov și un alt reprezentant al elitei locale func-

ționarul de clasa a VI-a Bașotă²⁴. Însă, numirea unui reprezentant local în calitate de membru din partea Coroanei a durat un timp scurt.

În privința utilizării limbilor rusă și română în cadrul Consiliului Suprem a fost păstrată formularea cuprinsă în textul Regulamentului din 1818, doar că în loc de conjuncția și a fost scrisă conjuncția *sau*: „Lucrările în Consiliul Suprem se vor executa în limbile rusă sau moldovenească”. Această diferență, care a introdus o ambiguitate asupra modului de funcționare a limbilor în cadrul Consiliului Suprem, înclina balanța în favoarea limbii ruse. Astfel, dacă în cazul conjuncției și, după cum se poate interpreta, exista posibilitatea de a folosi paralel ambele limbi, apoi în cel al conjuncției *sau* una dintre limbi o excludea pe cealaltă ca alternativă. Desigur, prioritate avea limba rusă, pe care o cunoștea majoritatea membrilor Consiliului (Poștarencu 2012, 93).

Consiliul Suprem dispunea de doi secretari: unul de limba rusă și altul de limba română. În 1821, funcția de secretar al secției de limba română o exercita Toma Ioan Paninopulo²⁵.

La 14 mai 1821, sub pretextul inexactităților în traducerea, alcătuirea și perfectarea textelor în limba moldovenească, la propunerea rezidentului plenipotențiar interimar al Basarabiei I.M. Inzov, Consiliul Suprem al Basarabiei urma să încredințeze conducerea ambelor cancelarii (moldovenească și rusă) membrului Consiliului din partea Coroanei, consilierului militar Loghinov, care, cică, avea experiență, cunoștea legislația și, parțial, limba moldovenească²⁶. Prin această decizie Administrația imperială urmărea scopul de a ține sub control activitatea cancelariei moldovenești (Tomuleț 2014, 255). Dar activitatea Consiliului Suprem al Basarabiei s-a ciocnit de anumite dificultăți. Într-o decizie din 6 iulie 1821 a Consiliului, adresată mareșalului regional al nobilimii din Basarabia, Dimitrie Râșcanu, era scoasă în relief o deficiență a acestui for suprem al regiunii: „insuficiența de oameni care cunosc ambele limbi”²⁷, adică română și rusă.

Componența Consiliului Suprem a fost reînnoită doar de două ori. În perioada 1822 – 1825 au activat deputații: I. Donici, I. Pruncul, P. Catargi, D.

²⁴ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1300, f. 263.

²⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 224, f. 9.

²⁶ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 824, f. 2-2 verso.

²⁷ ANRM, F. 88, inv. 1, d. 50, f. 9 verso.

²³ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 224, f. 9.

Dinu-Russo și P. Cazimir. La ședința Consiliului Suprem al Basarabiei din 14 ianuarie 1825 este adusă la cunoștință dispoziția din 7 ianuarie a rezidentului plenipotențiar al Basarabiei M.S. Voronțov prin care au fost confirmați în funcție membrii Consiliului aleși din partea nobilimii, aceștia fiind: clucerul Nicolae Cerchez, funcționarul de clasa a VIII-a Iordache Donici, jitnicerul Semion Glavce, funcționarul de clasa a IX-a Eremia Ianov și funcționarul de clasa a VI-a Apostolache Stamo. În componența Consiliului mai intrau: guvernatorul civil-interimar, viceguvernatorul Vighel, mareșalul regional al nobilimii, funcționarul de clasa a VI-a Bașotă, președintele Tribunalului Penal, funcționarul de clasa a V-a Kurik și din partea Coroanei – colonelul Arseniev²⁸.

La această ședință este adusă la cunoștință și adresa din 12 ianuarie 1825 a Guvernului Regional al Basarabiei prin care se anunță că toți membrii aleși de nobilime în Consiliul Suprem al Basarabiei, în afară de clucerul Nicolae Cerchez, au depus deja jurământul²⁹. Lipsa lui Cerchez a cauzat anumite probleme în desfășurarea ședințelor. Din acest considerent, la 26 februarie 1825 Consiliul Suprem al Basarabiei discută chestiunea legată de absența la ședințele Consiliului a clucerului Cerchez, ales de nobili și confirmat de rezidentul plenipotențiar al Basarabiei. S-a decis ca mareșalul regional al nobilimii să-i trimită o dispoziție prin care clucerul Cerchez era invitat la ședințele Consiliului³⁰. La 13 martie 1825 Consiliul Suprem al Basarabiei revine la aceasta problemă. S-a decis ca, până la întoarcerea lui Cerchez, în locul lui să fie ales un alt candidat. După mai multe discuții, acest loc i-a revenit postelnicului al doilea Pavel Măcărescu³¹. La 14 aprilie 1825, după depunerea jurământului, Pavel Măcărescu s-a prezentat la ședințele Consiliului Suprem al Basarabiei, urmând să suplinească această funcție până la sosirea lui Cerchez³².

Componența Consiliului Suprem al Basarabiei în anii 1818-1828 poate fi urmărită în cele ce urmează:

Componența Consiliului Suprem al Basarabiei (1818-1828)

Președinte	rezidentul plenipotențiar al Basarabiei	
Membri	guvernatorul, viceguvernatorul, mareșalul regional al nobilimii, președinții judecătorilor civile și penale, 5 deputați din partea nobilimii și 2 membri permanenți ai guvernului. Ultimii – începând cu luna iunie 1820.	
Deputați din partea nobilimii	1818-1822	Pruncul, Ralli, Fedosiu, Râșcanu, Ruset (în 1820, Râșcanu este înlocuit cu Donici)
	1822-1824	Pruncul, Catargi, Donici, Dinu Russo, Cazimir (în 1824, Cazimir este înlocuit cu Glavce)
	1824-1827	Donici, Glavce, Cerchez, Ianov, Stamo (în 1827, locul decedatului Glavce îl ocupă Lupu Ruset, iar Ianov este înlocuit cu Krupenski)
	1827-1828	Ianov, Stamo, Stamati, Canano, Botezatu
	Începând cu 6 aprilie 1828, deputații din partea nobilimii sunt concediați în legătură cu desființarea Consiliului Suprem.	
Membrii permanenți	Începând cu anul 1820 – Loghinov și Cerchez. În 1822, Cerchez este înlocuit cu Bașotă. În 1823, Bașotă este înlocuit cu Vighel. În 1824, Loghinov este înlocuit cu Arseniev. În 1825, Vighel este înlocuit cu Sușkov. La 9 iulie 1826, Arseniev este înlocuit cu Simonov (Tomuleț 2007, 320).	

De competența Consiliului Suprem al Basarabiei erau „toate de obște pricinile oblastii, adică: cele de punire la cale, împlinitoare, a haznelii și iconomicești; așijderea pricinile de apelație criminalicești și de cercetări, precum și acele de giudecăți politicești (și) pentru orișice avere mișcătoare și nemișcătoare și pentru hotărâturi de moșii” (Mihail, Mihail 1993, 29). Astfel, potrivit cu competențele ce i-au fost atribuite, Consiliul Suprem deținea puterea supremă și judecătorească în regiune și era abilitat să exercite funcții organizatorice, administrative, economice și judecătorești.

Problemele importante ale regiunii, sau cele care necesitau elaborarea de noi acte normative, sau modificarea celor existente, erau examinate la ședințele în plen ale Consiliului și doar la propunerea rezidentului plenipotențiar al Basarabiei (sau a guvernatorului civil în cazul absenței sale).

²⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 568, p. I, f. 1-2.

²⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 568, p. I, f. 2 verso.

³⁰ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 568, p. I, f. 298.

³¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 568, p. I, f. 397, 398-398 verso.

³² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 568, p. I, f. 535, 536.

Decizia adoptată, însoțită de o notă explicativă a președintelui Consiliului, prin intermediul procurorului general, era expediată spre aprobare Consiliului de Stat. Președintele Consiliului Suprem putea să nu participe la ședințe, dacă problemele discutate erau de importanță minoră. În asemenea cazuri, sau dacă el lipsea din orașul de reședință, președinția era preluată de membrul Consiliului ce deținea cea mai înaltă funcție în ierarhia administrativă a Basarabiei (Mihail, Mihail 1993, 29).

Consiliul Suprem nu era subordonat organelor centrale rusești. El se afla în subordinea directă a împăratului. Legătura dintre împărat și Consiliul Suprem era realizată prin intermediul secretarului de stat, responsabil pentru problemele Basarabiei în Consiliul de Stat. Toate chestiunile în cadrul Consiliului Suprem erau examinate în două limbi. Cazurile referitoare la veniturile visteriei, cele penale și de anchetare penală se examinau în două limbi, ținând cont de legislația rusă și respectând legile și obiceiurile locale. Dosarele civile și litigiile de departajare a terenurilor erau examinate doar în „singură limba moldovenească și giudecățile să vor face pe temeiul legiurilor și a obiceiurilor Moldaviei” (Mihail, Mihail 1993, 30).

O problemă importantă ce a focalizat atenția Consiliului Suprem a fost elaborarea unui regulament referitor la obligațiile reciproce ale proprietarilor de moșii și ale țăranilor, adoptat în ședința sa din 16 mai 1819³³. În august 1819, Regulamentul a fost publicat în limbile română și rusă (David 1993, 49). Capitolul VII al Regulamentului a determinat structura și sarcinile administrației satești. În afară de vornic, care era numit de isprăvnicie, locuitorii își alegeau un staroste (șoltuz) și un consiliu satesc alcătuit din trei membri, aleși dintre bătrânii satului. Sarcina principală a administrației satești se reducea la constrângerea locuitorilor să îndeplinească prestațiile față de moșier și obligațiile fiscale către stat. Având suspiciuni că aplicarea regulamentului ar putea provoca nemulțumirea țăranilor, A.N. Bahmetev a suspendat punerea sa în aplicare³⁴.

La începutul anului 1819 Consiliul Suprem, urmărind scopul de a sistematiza documentele folosite și de a facilita circuitul administrativ, a luat decizia de a aplica în instanțele judecătorești și

în administrație formulare și documente tipizate (Cornea 2003, 66).

În afară de problemele enumerate, Consiliul a examinat o mulțime de alte probleme referitoare la administrarea regiunii, fapt confirmat și de dosarele fondului Consiliului Suprem al Arhivei Naționale. Analiza cantitativă și sistematizarea tematică a dosarelor acestui fond a fost realizată de A. Boldur (Boldur 1929, 64-80). Analiza cantitativă nu poate înlocui analiza conținutului, dar cuantificarea, în cazul dat, este, totuși, un instrument util pentru studierea activității Consiliului Suprem.

Una dintre cele mai mari dificultăți cu care s-a confruntat Consiliul a fost problema frecvenței membrilor săi la ședințe. Neasigurarea cvorumului necesar pentru adoptarea deciziilor, făcea ca Consiliul Suprem să se afle într-o permanentă stare de inactivitate. Din această cauză, dosarele și problemele examinate se rezolvau foarte anevoios și durau mult timp. Nu exista o procedură strictă de elaborare și adoptare a deciziilor și nu era organizată o evidență strictă a dosarelor primite, astfel, fiind foarte dificil de urmărit circuitul documentelor în cadrul Consiliului Suprem. După unele surse, către anul 1823, în Consiliul Suprem se acumulaseră peste 6000 de dosare neexaminate, anual numărul lor sporind cu 200.

În iulie 1821 a fost introdus un nou regulament de activitate a Consiliului Suprem. Două zile în săptămână (marțea și vinerea) erau examinate problemele financiare și administrative în componența celor cinci deputați și a celor doi reprezentanți ai Coroanei. În celelalte zile erau examinate cazurile civile. În aceste zile prezența membrilor din partea Coroanei nu era obligatorie. Deputații puteau lipsi de la ședințe numai în caz de boală, certificată de medic. Dacă boala era de durată, deputatul respectiv era înlocuit de unul din consilierii instituțiilor administrative de nivel regional. Ședințele începeau la ora 10 și durau „după necesitate”. Dar nici acest regulament n-a ameliorat cu mult situația. În iulie 1827 Consiliul Suprem a fost obligat de către rezidentul plenipotențiar al Basarabiei să-i prezinte în fiecare săptămână un raport de activitate însoțit de lista frecvenței membrilor Consiliului (Cornea 2003, 68).

La 30 septembrie 1824, Direcția executivă a Guvernului Regional înaintează în Consiliul Suprem al Basarabiei o adresă în care se menționa că în baza Regulamentului organizării administrati-

³³ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 90.

³⁴ ANRM, F. 5, inv. 1, d. 90, f. 1-1 verso.

ve a regiunii Basarabia din 29 aprilie 1818 toate dosarele examinate în Guvernul Regional și avizele prezentate pentru înștiințarea populației erau perfectate în două limbi – *moldovenească* și *rusă*. Deciziile scrise în limba rusă erau semnate de guvernator, de consilierii din partea Coroanei și de asesori, iar cele scrise în limba moldovenească – doar de guvernator și de consilierii aleși din partea nobilimii, din considerentul că consilierii și asesorii din partea Coroanei nu cunoșteau limba română, iar cei din partea dvorenimii – limba rusă. Ținând cont de această circumstanță, Direcția executivă a Guvernului Regional cerea ca în continuare, pentru a nu crea Guvernului dificultăți în adoptarea deciziilor, Consiliul Suprem al Basarabiei să-i permită să adopte deciziile și să prezinte avizele doar în limba rusă, motivând că efectuarea procedurii de examinare și aprobare a deciziilor în două limbi „...nu doar că este dificilă, dar se poate spune cu certitudine – imposibilă, judecând după numărul mare de dosare puse pe rol, care în decurs de un an au atins cifra de 7000, iar al deciziilor adoptate – de 20000”³⁵.

La propunerea guvernatorului general al Novorosiei și rezidentului plenipotențiar al Basarabiei, M.S. Voronțov, la 12 august 1824 prin decizia Comitetului de Miniștri, confirmată de împărat la 11 noiembrie 1824, în provincie este instituit *Tribunalul Penal Provizoriu*. La 23 decembrie 1824 M.S. Voronțov împuternicește Consiliul Suprem al Basarabiei cu executarea deciziei imperiale. Inaugurarea Tribunalului Penal Provizoriu din Basarabia a avut loc la 17 ianuarie 1825 în baza unei dispoziții a Consiliului Suprem al Basarabiei.

Consiliul Suprem al Basarabiei urma să întreprindă măsuri în vederea inaugurării Tribunalului Penal Provizoriu și să numească un membru al Tribunalului Regional Penal în Tribunalul nou-instituit. Tribunalul Regional Penal trebuia să pregătească toate dosarele neexaminate până atunci, pentru a le transmite Tribunalului Penal Provizoriu, acesta urmând să le examineze și să adopte deciziile de rigoare în decurs de doi ani.

O problemă majoră în activitatea instituțiilor regionale și Consiliului Suprem era boicotarea de către funcționarii ruși a perfectării și primirii documentelor în limba română. La ședința din 12 octombrie 1827 Consiliul Suprem al Basarabiei a discutat raportul Tribunalului ținutal Bender din 13 august 1827, prin care Tribunalul informa

Consiliul că funcționarii din Cancelaria isprăvniceii Bender au refuzat să primească raportul Cancelariei și 17 ordonanțe emise de Tribunalul ținutal în limba română. Funcționarii isprăvniceii argumentau refuzul prin faptul că comisarul Malevici le-a ordonat să nu mai primească acte și ordonanțe emise de Tribunalul ținutal în limba română. În alt raport adresat Consiliului Suprem al Basarabiei de același Tribunal ținutal Bender, datat cu 30 septembrie 1827 și discutat în aceeași ședință, de asemenea se referea la refuzul isprăvniceii Bender de a primi 24 dispoziții emise de Tribunal în limba română, drept motiv servind dispoziția comisarului Malevici, prin care acesta le-a interzis funcționarilor să mai primească acte în limba română³⁶. Aceasta dovedește brutalitatea și ura pe care o manifesta comisarul Malevici în relațiile cu funcționarii de la Tribunalul ținutal care îi prezentau acte întocmite în limba română, motivând că el nu cunoaște această limbă și, respectiv, nu va îndeplini dispozițiile Tribunalului³⁷.

Analizând aceste rapoarte și punând la bază prevederile Regulamentului din 29 aprilie 1818, Consiliul Suprem al Basarabiei a decis ca „dosarele civile să fie întocmite în limba moldovenească”, iar Departamentul de dispoziție să aibă grijă ca toți locuitorii din regiune să se conformeze acestei dispoziții, iar funcționarii care au boicotat aplicarea limbii române să fie pedepsiți în conformitate cu legislația în vigoare³⁸.

Fiind instanța judecătorească supremă a regiunii, Consiliul Suprem examina diverse dosare cu caracter judiciar (1/3 din numărul total). Categoria dosarelor corecționale este dominată de cazurile despre infracțiunile săvârșite de funcționari. În subgrupa dosarelor civile predomină cazurile referitor la drepturile de proprietate, litigii de departajare a averii și cele succesoriale.

Prerogativa Consiliului Suprem de a examina posibilitatea modificării sau elaborarea de noi acte normative referitor la problemele importante ale regiunii a fost interpretată de unii cercetători ca drept de inițiativă legislativă al Consiliului (Сурилов 1960, 110; Федоров 1974, 54). E necesar de menționat că Consiliul Suprem examina problemele sus-pomenite doar la sesizarea guvernatorului general militar al Podoliei (Mihail, Mihail 1993, 29). Mecanismul adoptării deciziei de

³⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1318, f. 3-3 verso.

³⁶ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1318, f. 3 verso-4.

³⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1318, f. 460-460 verso.

³⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1318, f. 460 verso.

către Consiliul Suprem, stipulat în Regulamentul organizării administrative a regiunii Basarabia din 29 aprilie 1818 era următorul: Consiliul, la solicitarea președintelui său, delibera asupra problemei propuse. Decizia Consiliului Suprem, în formă de propunere și însoțită de o notă explicativă a președintelui, era trimisă procurorului general, care o prezenta spre aprobare Consiliului de Stat. Posibilitatea deliberării asupra unor probleme de importanță majoră pentru regiune nu trebuie confundată cu dreptul de inițiativă legislativă. Consiliul Suprem poate fi calificat ca organ cu atribuții consultative în domeniul legislativ. Interpretarea anumitor prevederi ale legilor (de exemplu, prevederile Regulamentului din 1818), de asemeni, nu poate fi apreciată ca activitate cu caracter legislativ (Cornea 2003, 68).

Una din primele acțiuni întreprinse de Consiliul Suprem, în calitatea sa de organ de dispoziție a fost examinarea, în septembrie 1818, a interpelării judecătorei civile referitoare la aplicarea legilor și obiceiurilor locale în examinarea cazurilor civile. Conducându-se de prevederile noului Regulament, Consiliul Suprem a permis judecătorei civile ca la examinarea litigiilor civile să se călăuzească de normele dreptului local și obiceiurile pământului, iar în cazurile în care legile și obiceiurile locale erau insuficiente pentru examinarea anumitor litigii s-a prescris să fie aplicate normele corespunzătoare din „Bazilicale” și Hexabiblu lui Armenopol (Cornea 2003, 65).

În anul următor, Consiliul Suprem a examinat problema detașamentelor de călărași. Problema aceasta fusese examinată și mai înainte de administrația regională³⁹. Prin dispoziția sa din 7 decembrie 1816, A.N. Bahmetev ordona primului departament al Guvernului Regional să stabilească numărul total al călărașilor din regiune la trei sute de persoane. În ținutul Orhei – 60, în ținutul Hotin – 50, în ținutul Bender – 40, în ținutul Iași – 40, în ținutul Soroca – 40, în ținutul Codru – 20, în ținutul Greceni – 20 călărași (Cornea 2003, 66).

La începutul anului 1819, A.N. Bahmetev revine la această problemă. Consiliul Suprem, conformându-se dispoziției rezidentului plenipotențiar al Basarabiei, a elaborat un nou regulament cu privire la detașamentele de călărași. Sarcinile principale ale acestor detașamente erau: organizarea serviciului de carantină la frontieră; contracararea importului ilegal de mărfuri; menținerea

ordinii publice în ținuturi. Au fost constituite 27 detașamente de călărași a câte o sută de oameni, vârsta de încorporare fiind de la 17 la 50 de ani. Fiecare detașament era condus de un ofițer ales din rândurile nobilimii locale și cinci subofițeri. Nouă detașamente alcătuiau o cohortă. Serviciul călărașilor dura patru luni pe an, rânduindu-se câte trei detașamente (Накко 1879, 181).

Randamentul scăzut al activității Consiliului Suprem a fost determinat de mai multe cauze: în primul rând, menționăm, că cinci din cei unsprezece membri ai Consiliului Suprem ocupau funcții înalte în administrația regională a Basarabiei. Exercitându-și funcțiile pe care le dețineau, ei erau mai puțin preocupați de problemele Consiliului Suprem și participarea lor la ședințe lăsa mult de dorit. În al doilea rând, datorită finanțării insuficiente și a atitudinii ostile a funcționarilor superiori ruși din administrația Basarabiei, cancelaria Consiliului Suprem nu era asigurată cu un număr suficient de funcționari, capabili să îndeplinească lucrările de secretariat și de pregătire a ședințelor Consiliului. Pentru finanțarea cancelariei Consiliului Suprem (remunerarea funcționarilor, paznicilor și pentru cheltuielile cancelariei) era alocată suma de 3950 ruble pe an. Urmărind intenția de a submina autoritatea Consiliului, guvernatorul general și cei din anturajul său, aveau grijă ca în cancelaria Consiliului să fie angajați funcționari incompetenți și cu o reputație nu prea bună, iar cei angajați aici erau privați de orice posibilitate de avansare, serviciul în cadrul Consiliului Suprem nefiind atractiv pentru funcționarii ce vroiau să facă carieră (Вигель 1865, 10).

În al treilea rând, deputații din partea nobilimii locale nu cunoșteau legislația, tehnica administrativă și limba rusă, iar membrii numiți ai Consiliului din partea Coroanei nu cunoșteau legile, tradiția administrativă și limba localnicilor. În domeniul dreptului public se aplicau prevederile legislației ruse, necunoscute de consilierii moldoveni, iar litigiile civile erau examinate în limba română, conform legilor locale necunoscute de funcționarii ruși (Boldur 1929, 71-72). Starea aceasta de lucruri, adică coabitarea a două legislații diferite, în două limbi diferite, în condițiile în care fiecare parte cunoștea doar legile și limba sa, au generat o stare de intoleranță între funcționarii locali și cei ruși.

Chiar de la constituirea Consiliului Suprem, funcționarii ruși urmăreau scopul de a diminua rolul

³⁹ A se vedea în acest sens: Tomuleț 2012, 141-146.

lui în sistemul instituțiilor administrative și judiciare ale Basarabiei. Atitudinea funcționarilor ruși față de Consiliul Suprem a fost exprimată de F. Vișel, fost viceguvernator al Basarabiei, care afirma: „moldovenii hâtri l-au amăgit pe generalul Bahmetev, asigurându-l că el va avea influență hotărâtoare în Consiliu”, și „e dureros pentru un suflet slav să vadă un general rus sub tutela acestor barbari” (Вишель 1865, 7). Nobilii locali, membri ai Consiliului, optau pentru independența Consiliului față de autoritățile centrale rusești și pentru consolidarea pozițiilor lui ca instituție administrativ-judecătorească supremă a regiunii.

Antagonismul dintre membrii aleși și cei numiți, diferența de scopuri și intenții nu contribuia, cum constată unii cercetători, la crearea unui climat de conlucrare în cadrul Consiliului Suprem. Indiferența manifestată de deputații moldoveni față de activitatea Consiliului Suprem a fost o formă

de rezistență pasivă față de eforturile administrației rusești de a limita accesul nobililor locali în instituțiile administrative și de a reduce puterea și prerogativele Consiliului Suprem în administrarea regiunii (Гросул 1982, 188).

Formal, membrii aleși ai Consiliului Suprem aveau largi posibilități de a influența activitatea și deciziile adoptate, dar, în realitate, aceste prerogative puteau fi realizate în strictă dependență de felul cum interpreta rezidentul plenipotențiar al Basarabiei sau guvernatorul civil înfăptuirea lor.

Consiliul Suprem al Basarabiei a fost suprimat prin Regulamentul din 29 februarie 1828⁴⁰, regulamentul prin care țarismul a lichidat autonomia limitată și provizorie a regiunii, și care a reprezentat o evoluție firească a politicii promovate de administrația imperială rusă în domeniul organizării administrative a Basarabiei.

Bibliografie

- Agachi 2012:** Al. Agachi, Consemnări cu privire la autonomia limitată și provizorie a Basarabiei între anii 1812 și 1828. In: Anuarul Institutului de Istorie, Stat și Drept. Materialele sesiunii științifice anuale, 16 decembrie 2011 (Chișinău 2012), 136-138.
- Bezviconnâi 1934:** Gh. Bezviconnâi, Instituțiile din Trecut. Zemstvele. In: Viața Basarabiei, nr. 9 (Chișinău 1934), 103-109.
- Boldur 1929:** Al. Boldur, Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828. Studii (Chișinău 1929).
- Cazacu 1992:** P. Cazacu, Moldova dintre Prut și Nistru. 1812-1918 (Chișinău 1992).
- Colesnic 1997:** Iu. Colesnic, Basarabia necunoscută, vol. II (Chișinău 1997).
- Cornea 2003:** S. Cornea, Organizarea administrativă a Basarabiei (1812-1917) (Cahul 2003).
- Crihan 1995:** A. Crihan, Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse rusești (București 1995).
- David 1993:** Al. David, Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă (1812-1918) (Chișinău 1993).
- Mihail 1993:** P. Mihail, Z. Mihail, Acte în limba română tipărite în Basarabia. Partea I, 1812-1830 (București 1993).
- Nolde 1952:** B. Nolde, La formation de l'Empire russe, vol. I (Paris 1952).
- Poștarencu 1998:** D. Poștarencu, O istorie a Basarabiei în date și documente (1812-1940) (Chișinău 1998).
- Poștarencu 2006:** D. Poștarencu, Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus (Chișinău 2006).
- Poștarencu 2009:** D. Poștarencu, Comitetul Provizoriu Regional al Basarabiei. Revista de Istorie a Moldovei 4 (60), 2009, 77-84.
- Poștarencu 2012:** D. Poștarencu, Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă (Chișinău 2012).
- Teodorescu 1933:** C. Teodorescu, Moldova și Basarabia (1807-1817). Boierii, treptele boierești și slujbele îndeplinite. In: Viața Basarabiei, nr. 11 (Chișinău 1933).
- Tomuleț 2007:** V. Tomuleț, Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828), vol. II (Chișinău 2007).
- Tomuleț 2014:** V. Tomuleț, Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituții, regulamente, termeni), ediția II-a (Chișinău 2014).
- Varta 1998:** I. Varta, Noi date inedite despre statutul Basarabiei sub dominație străină. Revista de Istorie a Moldovei 3-4, 1998, 99-102.
- Батюшков 1892:** П.Н. Батюшков, Бессарабия. Историческое описание (Санкт-Петербург 1892).
- Вишель 1865:** Ф.Ф. Вишель, Воспоминания (Москва 1865).
- Вишель 1892:** Ф.Ф. Вишель, Замечания на нынешнее состояние Бессарабии (Москва 1892).

⁴⁰ ANRM, F., 2, inv. 1, d. 1197, f. 4.

- Гросул 1982:** Я.С. Гросул, Автономия Бессарабии в составе России (1812-1828 гг.). В: Труды по истории Молдавии (Кишинев 1982), 110-234.
- ЗБОСК 1869:** Записки Бессарабского областного статистического комитета (под редакцией А.Н. Егунова), Т. III (Кишинев 1869).
- Крупенский 1912:** А.Н. Крупенский, Краткий очерк о бессарабском дворянстве. 1812-1912 (Санкт-Петербург 1912).
- Материалы 1869:** Материалы для новейшей истории Бессарабии. В: Записки Бессарабского Статистического Комитета, т. III (Кишинев, 1869), 107-115.
- Накко 1879а:** А. Накко, Очерк гражданского устройства Бессарабской области с 1812-1828 гг. В: Записки Одесского общества истории и древностей, т. XXII (Одесса, 1879), 109-221.
- Накко 1879б:** А. Накко, Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись) (Кишинев 1879). (Manuscrisul lucrării se păstrează în fondul de manuscrise al bibliotecii Universității de Stat din Odesa).
- ПСЗРИ 1830а:** Полное собрание законов Российской империи. Собр. I, т. XXXIII, 1815, №26008 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1830б:** Полное собрание законов Российской империи. Собр. I, т. XXXIII, 1816, №26289 (Санкт-Петербург 1830).
- ПСЗРИ 1830с:** Полное собрание законов Российской империи. Собр. I, т. XXXV, 1818, №27357 (Санкт-Петербург 1830).
- Сурилов 1960:** А. Сурилов, Верховный Совет Бессарабской области по «Уставу образования» 1818 г. В сб.: Ученые записки КГУ, т. 52 (Кишинев 1982), 109-114.
- ТБГУАК 1902:** Труды Бессарабской Губернской Ученой Архивной Комиссии, т. II (Кишинев 1902).
- Устав 1818:** Устав образования Бессарабской области 1818 г. (Кишинев 1818).
- Федоров 1974:** Г.К. Федоров, Государственно-административное устройство и местное право Бессарабии (1812-1917) (Кишинев 1974).

On the question of competence of the Supreme Council of Bessarabian Oblast (August 28, 1816 - February 29, 1828)

Keywords: Bessarabia, the Charter on the Formation of the Bessarabian Oblast, the Supreme Council of the Bessarabian Oblast, the government of the Bessarabian Oblast, the civil governor, Viceroy (Namestnik) of the Bessarabian Oblast with plenipotentiary powers, Governor-General of New Russia and Bessarabia, Bessarabian Regional Criminal Court, Bessarabian Regional Civil Court.

Abstract: The Supreme Council of the Bessarabian Oblast as the supreme legislative, administrative and judicial authority of Bessarabia was formed from among the members of the two departments of the regional government on August 28, 1816, reorganized (in the source - established) on April 29, 1818 and authorized to carry out the organizational, administrative, economic, and judicial functions.

After the Charter on the Formation of the Bessarabian Oblast was adopted on April 29, 1818, the administrative and judicial power in the region was held by the Supreme Council. Its competence includes monitoring and verification of all matters relating to decision-making in the executive, public and economic spheres, criminal and procedural affairs, and civil law; it was as well involved in all matters relating to movable, immovable, and land property. Its decisions, being approved by a majority vote, were not subject to appellate review and implemented immediately. Those who did not agree with a decision of the Supreme Council could appeal against this decision to the State Council through the Minister of Justice or the General Prosecutor.

The decisions of special importance, which required further amendments or new resolutions, were considered at the general meeting of the Supreme Council on the proposal of the Governor-General, or, in his absence, the civil governor. The amendments were to be submitted for approval to the State Council by the Governor-General or the General Prosecutor.

The Supreme Council consisted of 11 members: five members appointed (Namestnik (who held the office of President), the Governor, Deputy Governor, presidents of criminal and civil courts) and six members elected by the local nobility for a period of 3 years, whose appointment was to be confirmed by the Namestnik of Bessarabia and the regional marshal of the nobility. The Supreme Council Decisions were approved by a quorum of 6 people and were final. The Supreme Council included: the Namestnik of Bessarabia (who held the office of President) – Lieutenant-General M.S. Vorontsov; the civil governor – the official of 4th grade Catacazi; deputy governor – the official of 5th grade Krupensky; the regional marshal of the nobility – the official of 6th grade Sturdza; the president of criminal court – the official of 5th grade Kurik; the president of the civil court – the official of 6th grade Basota as well as 4 deputies: officials of 11th grade Katargi and Donici, the official of 7th grade Pruncul, and the official of 6th grade Kazimir.

Particularly important issues and matters relating to changes to the normative acts were considered at plenary meetings of the Supreme Council, on the proposal of the Namestnik of Bessarabia, or, in his absence, on the proposal of the civil governor. Taken decisions, accompanied by an explanatory note of the President of the Council, through the General Prosecutor, were dispatched for the approval to the State Council. If the discussed issues were of minor importance, the presence of the President of the Supreme Council at the meetings was not mandatory. In the absence of the President, the Supreme Council presidency was taken over by the person who held the highest office in the administrative hierarchy of Bessarabia.

The Supreme Council of Bessarabia was abolished by the Regulation of February 29, 1828.

К вопросу о компетенциях Верховного совета Бессарабской области (28 августа 1816 г. - 29 февраля 1828 г.)

Ключевые слова: Бессарабия, Устав образования Бессарабской области, Верховный совет Бессарабской области, правительство Бессарабской области, гражданский губернатор, полномочный наместник Бессарабской области, Новороссийский и Бессарабский генерал-губернатор, Бессарабский областной уголовный суд, Бессарабский областной гражданский суд.

Резюме: Верховный совет Бессарабской области как высший законодательный, административный и судебный орган Бессарабии был образован 28 августа 1816 г. из числа членов двух департаментов областного правительства, реорганизован (в источнике – учрежден) 29 апреля 1818 и уполномочен выполнять организационные, административные, экономические и судебные функции.

После принятия Устава образования Бессарабской области 29 апреля 1818 вся административная и судебная власть региона перешла к Верховному совету. В его компетенцию входил контроль и проверка относительно принятия решений в исполнительной, государственной и экономической сферах, уголовных и процессуальных дел, а также гражданского права; кроме того, он занимался всеми вопросами, касающимися движимого, недвижимого и земельного имущества. Его решения, утверждённые большинством голосов, не подлежали апелляциям и обжалованию и выполнялись немедленно. Лица, которые были не согласны с решением Верховного совета, могли опротестовать данное решение в Государственном Совете через министра юстиции либо генерального прокурора.

Решения особой важности, которые требовали дополнительных поправок или новых постановлений, рассматривались на генеральном собрании Верховного совета по предложению генерал-губернатора, или, в его отсутствие, гражданского губернатора. Поправки представлялись на утверждение Государственного Совета генеральным губернатором через генерального прокурора.

Верховный совет состоял из 11-ти членов: 5-ти назначенных (полномочный наместник Бессарабии (занимал функцию председателя), губернатор, заместитель губернатора и председатели уголовного и гражданского судов) и 6-ти избранных местной аристократией сроком на 3 года, чье назначение утверждалось полномочным наместником Бессарабии при обязательном участии бессарабского областного предводителя дворянства. Принятые решения утверждались кворумом из 6 человек и были окончательными.

В состав Верховного совета входили: полномочный наместник Бессарабии (занимавший функцию председателя) генерал-лейтенант М.С. Воронцов; гражданский губернатор, чиновник VI-го класса Катакази; заместитель губернатора, чиновник V-го класса Крупенский; областной предводитель дворянства, чиновник VI-го класса Стурдза; председатель уголовного суда, чиновник VI-го класса Курик; председатель гражданского суда, чиновник VI-го класса Башота, а также 4 депутата: чиновники XI-го класса Катарджи и Донич, чиновник VII-го класса Прункул и чиновник VI-го класса Казимир.

Особо важные проблемы и дела, касавшиеся изменений в нормативных актах, рассматривались на пленарных заседаниях Верховного совета по предложению полномочного наместника Бессарабии или, в его отсутствие, по предложению гражданского губернатора. Принятые решения с объяснительной запиской председателя Совета через генерального прокурора передавались на утверждение Государственному Совету. В случае если на повестке дня стояла незначительная проблема, присутствие председателя на заседании Верховного совета не было обязательным. В его отсутствие должность и обязанности председателя занимал чиновник, имевший наивысшую должность в бессарабской административной иерархии.

Верховный совет был упразднен Регламентом 29 февраля 1828 года.

04.03.2016

Dr. hab. Valentin Tomuleț, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova

Angela Baxan, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova